

The Effect of Nursing Students' Perception of Clinical Stressors on Their Attitudes Towards Clinical Practices

Ali Burak ÖZER ^{1,a}, Ramazan DENİZ ^{1,b} Sevim GÜVEN ^{1,c}, Gülşah ÇAKAN ^{1,d}

¹Department of Nursing, Faculty of Health Sciences, Ağrı İbrahim Çeçen University, Ağrı, TURKEY

ORCIDS: ^a0009-0001-2841-9036; ^b0000-0001-5239-6391; ^c0009-0009-2662-5205; ^d0009-0002-0932-1604

ABSTRACT

Objective: The present study aims to examine the impact of nursing students' perceived clinical stress on their attitudes toward clinical practice. **Method:** This study is descriptive and cross-sectional in nature. The data for the study were collected between February 2024 and February 2025. The sample consisted of 188 participants, who were second-, third-, and fourth-year students in the nursing department at a public university in Turkey. The Descriptive Characteristics Form, the Nursing Students' Clinical Stressors Perception Scale, and the Attitude Scale Towards Clinical Practice for Nursing Students were used as data collection tools. The collected data were analyzed using SPSS software, and the significance level of statistical tests was set at $p < 0.05$. **Results:** The mean age of the individuals participating in the study was 21.57 ± 1.59 years, and 67.6% were female. The mean total score on the Clinical Stressor Perceptions Scale was 40.07 ± 12.69 , and the mean total score on the Attitudes Toward Clinical Practice Scale was 97.45 ± 18.75 . No statistical difference was found between the total scores of the two scales ($p > 0.05$). A weak negative correlation was found between the total score of the Clinical Stressors Perception Scale and the total score of the Attitude Scale's subscale measuring beliefs and expectations regarding clinical practices ($r = -0.236$, $p = 0.001$). Furthermore, there was a weak negative correlation between this subscale and the Clinical Stressors Perception Scale's subscale measuring inappropriate situations in the clinical setting ($r = -0.255$, $p < 0.001$), inappropriate behaviors of teaching staff ($r = -0.242$, $p = 0.001$), and concerns related to nursing care ($r = -0.222$, $p = 0.002$). **Conclusion:** The study showed that there was no statistically significant relationship between the level of clinical stress among nursing students and their attitudes toward clinical practice. However, it was found that students perceived clinical stress at a low level and developed positive attitudes toward clinical practice. Inappropriate situations encountered in the clinical setting, negative behaviors of teaching staff, and increased concerns about nursing care negatively affected students' beliefs and expectations regarding clinical practice. In this regard, making clinical practice environments appropriate and having educators in charge of clinical practice lead student nurses may reduce stress levels. Additionally, sharing the expected outcomes of the practice with student nurses may be recommended.

Keywords: Nursing education, clinical practice, stress,

Hemşirelik Öğrencilerinin Klinik Stresör Algısının Klinik Uygulamalara Yönelik Tutumlarına Etkisi

ÖZ

Amaç: Bu çalışma, hemşirelik öğrencilerinde klinik stres algısının klinik uygulamalara yönelik tutumlar üzerindeki etkisini değerlendirmeyi amaçlamaktadır. **Yöntem:** Bu araştırma tanımlayıcı ve kesitsel niteliktedir. Araştırmanın verileri Şubat 2024 ile Şubat 2025 tarihleri arasında toplanmıştır. Örneklem, Türkiye'de bir kamu üniversitesinde eğitim gören hemşirelik bölümünün 2., 3. ve 4. sınıf öğrencilerinden oluşan 188 katılımcıdan meydana gelmiştir. Veri toplama araçları olarak Tanımlayıcı Özellikler Formu, Hemşirelik Öğrencilerinin Klinik Stresör Algıları Ölçeği ve Hemşirelik Öğrencileri için Klinik Uygulamalara Yönelik Tutum Ölçeği kullanılmıştır. Toplanan veriler, SPSS yazılımı ile analiz edilmiş ve istatistiksel testlerin anlamlılık düzeyi $p < 0,05$ olarak referans alınmıştır. **Bulgular:** Araştırmaya katılan bireylerin yaş ortalaması $21,57 \pm 1,59$ yıl olup, %67,6'sı kadın olarak belirlenmiştir. Klinik Stresör Algıları Ölçeği toplam puan ortalaması $40,07 \pm 12,69$ ve Klinik Uygulamalara Yönelik Tutum Ölçeği toplam puan ortalaması $97,45 \pm 18,75$ olarak saptanmıştır. İki ölçeğin toplam puanları arasında istatistiksel bir fark saptanmamıştır ($p > 0,05$). Klinik Stresör Algıları Ölçeği toplam puanı ile Tutum Ölçeği'nin klinik uygulamalara yönelik inanç ve beklenti alt boyutu toplam puanı arasında negatif yönde zayıf bir anlamlılık bulunmuştur ($r = -0,236$, $p = 0,001$). Ayrıca, bu alt boyut ile Klinik Stresör Algıları Ölçeği'nin klinik ortamdaki uygunsuz durumlar ($r = -0,255$, $p < 0,001$), öğretim elemanının uygunsuz davranışları ($r = -0,242$, $p = 0,001$) ve hemşirelik bakımı ile ilgili endişeler ($r = -0,222$, $p = 0,002$) alt boyutları arasında da zayıf ve negatif yönde ilişkiler saptanmıştır. **Sonuç:** Araştırma, hemşirelik öğrencilerinde klinik stres düzeyi ile klinik uygulamalara yönelik tutumlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığını göstermiştir. Buna karşın, öğrencilerin klinik stresi düşük seviyede algıladıkları ve klinik uygulamalara karşı olumlu tutum geliştirdikleri tespit edilmiştir. Klinik ortamda karşılaşılan uygunsuz durumlar, öğretim elemanlarının olumsuz davranışları ve hemşirelik bakımı ile ilgili endişelerin artması ise öğrencilerin klinik uygulamalara yönelik inanç ve beklentilerini olumsuz yönde etkilemiştir. Bu doğrultuda klinik uygulama ortamlarının uygun hale getirilmesi ve klinik uygulamada görevli eğitimcilerin öğrenci hemşirelere öncülük etmesi stres düzeylerini düşürebilir. Ayrıca beklenen uygulama çıktılarının öğrenci hemşirelerle paylaşılması önerilebilir.

Anahtar Kelimeler: Hemşirelik eğitimi, klinik uygulama, stres

GİRİŞ

Hemşirelik eğitimindeki temel amaç, öğrencilere bilişsel, duyuşsal ve psikomotor alanlarda kapsamlı bilgi, yetkinlik ve profesyonel tutumları kazandırmaktır. Bu süreç, teorik bilgi aktarımı ile bu bilgilerin klinik uygulamalar aracılığıyla pekiştirilmesini ve entegrasyonunu içeren iki temel bileşenden oluşur. Teorik eğitim, hemşirelik biliminin temel kavramlarını ve kuramsal çerçevelerini sunarken, klinik uygulamalar öğrencilere gerçek hasta bakım ortamlarında deneyim kazandırarak öğrenmenin etkinliğini artırmakta ve mesleki yeterliliklerin geliştirilmesini sağlamaktadır (Zengin, 2010). Klinik uygulama, hemşirelik eğitiminde hayati bir öneme sahiptir çünkü öğrencilere teorik bilgilerini gerçek hasta durumlarına uyarlamada pratik deneyim kazandırır. Bu uygulamalar, öğrencilere mesleki becerilerin yanı sıra etik ve duygusal zekalarını geliştirme fırsatı sunarak kapsamlı bir öğrenme sağlar. Hemşirelik eğitiminde klinik uygulamanın bu vazgeçilmez rolü, öğrencilerin sağlık hizmetlerinde etkili ve empatik bir şekilde çalışmalarına olanak tanır (Sendir & Acaroglu, 2008).

Hemşirelik eğitimi kapsamındaki klinik uygulamaların temel amacı, öğrencilerin bütüncül bir perspektif geliştirmelerini, teorik bilgilerini klinik sahalara etkili bir biçimde aktarmalarını, profesyonel bilgi, beceri, tutum ve mesleki değerleri edinmelerini, aynı zamanda problem çözme ve eleştirel düşünme yeteneklerini güçlendirmelerini hedeflemektedir (Peixoto & Peixoto, 2017). Hedeflenen öğrenme çıktılarına ulaşılması, öğrencilerin klinik uygulama deneyimleri ile beklentileri arasındaki uyumsuzluğun en aza indirilmesi ile mümkün olmaktadır. Klinik deneyimler ile öğrencilerin beklentileri arasındaki farkın artması durumunda, bu durum öğrencilerde anksiyete ve çatışma düzeylerinin yükselmesine yol açabilir. Söz konusu olumsuz etkileşimler, öğrenme motivasyonunu zayıflatmakta ve klinik öğrenme süreçlerinin etkinliğini olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Jonsén, Melender, & Hilli, 2013).

Klinik uygulama ortamı, hemşirelik öğrencileri için önemli bir stres kaynağı olarak öne çıkmaktadır. Bu stres, çeşitli faktörlerden kaynaklanmaktadır. Özellikle uygulama ortamlarında eğitmenlerin bilgi, deneyim, iletişim, kişilerarası

ilişkiler, karakter ve kişilik özellikleri öğrenci hemşirelerin stres düzeyini etkilemektedir (Güler, Emre, Ay, & Bulut, 2024). Zaman baskısı, profesyonel bilgi ve beceri eksikliği, düşük motivasyon düzeyi, başa çıkma yeteneğinin yetersizliği gibi durumlar, hemşirelik öğrencilerinin stresle baş etmekte zorlanmalarına neden olan faktörler arasında yer almaktadır (Pulido-Martos, Augusto-Landa, & Lopez-Zafra, 2012). Bu bağlamda, klinik uygulama sürecinde karşılaşılan bu stres faktörlerinin anlaşılması ve bunların yönetilmesi, hemşirelik öğrencilerinin daha etkili bir öğrenme deneyimi yaşamalarına katkıda bulunabilir. Bununla birlikte hemşirelik öğrencilerinin klinik öğretimdeki başarıları, çeşitli faktörlerden etkilenmekte olup bunlar arasında anksiyete, stres, kontrol kaybı, motivasyon ve öz yeterlilik gibi unsurlar önemli rol oynamaktadır (Zengin, Pınar, Akinci, & Yıldız, 2014). Öğrencilerin bilgi ve beceri düzeylerinin klinik uygulama süreçlerine yeterince hazırlıklı olmaması, hata yapma korkusu, eğitmenlerden kaynaklanan belirsiz beklentiler, olumsuz geri bildirim algıları ve öz güven eksikliği, klinik stresörler arasında önemli yer tutmaktadır. Bu çerçevede, klinik eğitim sürecinde öğrencilerin yaşadığı stres, eğitimin etkinliğini olumsuz etkileyen kritik bir faktör olarak kabul edilmektedir. Literatürde, yüksek stres düzeyine sahip öğrencilerin akademik başarılarının genellikle düşük olduğu ve stresin öğrencilerin performansını olumsuz yönde etkilediği bulgularına sıkça rastlanmaktadır (Melincavage, 2011; Taşdelen & Zaybak, 2013). Benzer biçimde hemşirelik öğrencileriyle yürütülen bir araştırmada cinsiyet, sınıf düzeyi, meslek algısı; klinik eğitimcisinin tutumu, eğitimci sayısı; fiziksel ortam, sorumluluk dışında verilen görevler vb. faktörlerin hemşirelik öğrencilerinde klinik uygulama deneyimini etkilediği belirlenmiştir (Özsaban & Bayram, 2020). Bu bağlamda hemşirelik öğrencilerinin stres algısı ve klinik uygulamalara yönelik tutumları arasındaki ilişkinin ortaya konması hemşirelik literatürüne ışık tutacaktır.

Araştırma Soruları

1. Hemşirelik öğrencilerinde klinik stresör algısı ne düzeydedir?
2. Hemşirelik öğrencilerinin klinik uygulamalara yönelik tutumları ne düzeydedir?
3. Hemşirelik öğrencilerinde klinik stresör algısı ile klinik

uygulamalara yönelik tutumları arasında nasıl bir ilişki vardı?

4. Hemşirelik öğrencilerinde klinik stresör algısının klinik uygulamalara yönelik tutumlarına nasıl bir etkisi vardır?

MATERYAL VE METOD

Araştırmanın Tipi

Bu araştırma tanımlayıcı tipte ve kesitsel olarak gerçekleştirildi.

Araştırmanın Yapıldığı Yer ve Zaman

Araştırma Ekim 2024-Ocak 2025 tarihleri arasında Türkiye'nin doğusunda yer alan bir kamu üniversitesinin sağlık bilimleri fakültesinde yürütüldü. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evreni, bir kamu üniversitesinin sağlık bilimleri fakültesinde güz döneminde öğrenim gören 2., 3. ve 4. sınıf hemşirelik bölümünün 324 öğrencisi oluşturdu. Örneklem ise, araştırmaya katılmayı kabul edip ve dahil edilme kriterlerini sağlayan 188 kişiden oluşmaktadır. Evren büyüklüğü 324 kişi olan bu çalışmada, %5 kabul edilebilir hata payı ve %95 güven düzeyine göre hesaplanan örneklem büyüklüğünün 177 olduğu belirlenmiştir. Araştırma %10 veri kaybı dikkate alınarak 188 kişi ile tamamlandı. Araştırma yürütülürken hemşirelik bölümü 1. sınıf öğrencileri uygulama becerilerini laboratuvar ortamında yürüttüğünden ve klinik uygulamaya çıkmadığından örneklem dahil edilmedi.

Araştırmaya Dahil Edilme Kriterleri

- 18 yaş ve üstü olmak
- İletişim problemi olmamak

Veri Toplama Araçları

Tanımlayıcı Özellikler Formu

Bu form literatür doğrultusunda araştırmacılar tarafından oluşturulan ve yaş, cinsiyet, ikamet edilen yer, AGNO, sınıf vb. soruların yer aldığı bireylerin tanımlayıcı özelliklerini içermektedir (Büyükbayram & Ayık, 2020; Karaca, Yıldırım, Açıkgoz, & Akkuş, 2015).

Hemşirelik Öğrencilerinin Klinik Stresör Algıları Ölçeği (HÖKSAÖ)

Ölçek, Rafati ve arkadaşları tarafından 2021 yılında

geliştirilmiş, ardından Aydın ve arkadaşları (2022) tarafından Türkçeye uyarlanarak geçerlik ve güvenirlik çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Beşli Likert tipi derecelendirmesiyle yapılandırılan ölçek, toplam 22 maddeden ve altı alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçek maddeleri; "Hiçbir zaman strese neden olmaz" (1 puan) ile "Her zaman strese neden olur" (5 puan) arasında derecelendirilmekte olup ters kodlanan madde içermemektedir. Ölçekten alınabilecek toplam puan 22 ile 110 arasında değişmekte olup, yüksek puanlar öğrencilerin klinik stresör algısının yüksek düzeyde olduğunu ifade etmektedir (Aydın, Erdöl, Görgöz, & Aksu, 2022; Rafati, Sharif Nia, Khoshnood, & Allen, 2021). Ölçeğin Cronbach's alpha katsayısı 0,912 olduğu bilinmektedir. Bu çalışmada ise ölçeğin Cronbach's alpha katsayısının 0.918 olduğu saptanmıştır.

Hemşirelik Öğrencileri için Klinik Uygulamalara Yönelik Tutum Ölçeği (HÖKUYTÖ)

Ölçek, Bayülgen ve Uysal tarafından 2022 yılında geliştirilmiştir. Beşli Likert tipindeki bu ölçeğin maddeleri; "Kesinlikle katılmıyorum" (1 puan) ile "Tamamen katılıyorum" (5 puan) arasında derecelendirilmektedir. Ölçek, dört alt boyutta gruplanmış toplam 26 maddeden oluşmakta olup madde faktör yüklerinin 0,347 ile 0,745 arasında değiştiği raporlanmıştır. Ölçeğin iç tutarlılığı yüksek düzeyde olup Cronbach's alpha katsayısı 0,93 olduğu bildirilmiştir. Bu çalışmada ise 0.94 olduğu belirlendi. 9., 10., 11., 12., 22., 24. ve 25. maddeler ters puanlanmaktadır. Ölçekten elde edilebilecek puanlar 26 ile 130 arasında değişmekte olup, toplam puanın artması öğrencilerin klinik uygulamalara yönelik olumlu tutum geliştirdiğini göstermektedir (Bayülgen & Uysal).

Verilerin Toplanması

Veriler, Ekim 2024 ile Ocak 2025 tarihleri arasında araştırmacılar tarafından toplandı. Veri toplama formları, Google Docs platformuna yüklenmiş ve ilgili derslerin öğretim üyelerinden izin alınarak, ders saatlerinden önce öğrencilere form bağlantısı mesaj yoluyla iletildi. Katılımcılara "Bilgilendirilmiş Onam" ilkesi doğrultusunda araştırma hakkındaki bilgiyi okuduktan sonra gönüllü olarak katılmayı kabul etmeye ilişkin onay seçeneği sunuldu. Veri toplama işlemi yaklaşık 3-5 dakika sürdü. Tekrarlanan veri girişlerinin

önlenmesi amacıyla, Google Docs ayarları üzerinden her katılımcının formu yalnızca bir kez gönderebilmesi sağlanarak veri güvenliği temin edildi.

Verilerin Toplanması

Veriler, Ekim 2024 ile Ocak 2025 tarihleri arasında araştırmacılar tarafından toplandı. Veri toplama formları, Google Docs platformuna yüklenmiş ve ilgili derslerin öğretim üyelerinden izin alınarak, ders saatlerinden önce öğrencilere form bağlantısı mesaj yoluyla iletildi. Katılımcılara "Bilgilendirilmiş Onam" ilkesi doğrultusunda araştırma hakkındaki bilgiyi okuduktan sonra gönüllü olarak katılmayı kabul etmeye ilişkin onay seçeneği sunuldu. Veri toplama işlemi yaklaşık 3-5 dakika sürdü. Tekrarlanan veri girişlerinin önlenmesi amacıyla, Google Docs ayarları üzerinden her katılımcının formu yalnızca bir kez gönderebilmesi sağlanarak veri güvenliği temin edildi.

Verilerin Değerlendirilmesi

Verilerin analizinde SPSS 22 paket programı kullanılmıştır. Tanımlayıcı özelliklerin değerlendirilmesinde frekans ve yüzde dağılımları, öğrencilerin klinik stresör algısı ile klinik uygulamalara yönelik tutum düzeylerinin belirlenmesinde ise ortalama ve standart sapma değerleri hesaplanmıştır. Klinik stresör algısı ile klinik uygulamalara yönelik tutumlar arasındaki ilişkinin analizinde Pearson korelasyon testi uygulanmıştır. Ayrıca, tanımlayıcı özelliklerin klinik stres ve klinik uygulamalara yönelik tutum üzerindeki etkilerini incelemek amacıyla bağımsız örneklem t testi ve varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Klinik stresör algısının klinik uygulamalara yönelik tutumun etkisini incelemek için doğrusal regresyon analizi yapılmıştır. İstatistiksel anlamlılık düzeyi $p < 0,05$ olarak referans alınmıştır.

Etik İlkeler

Araştırmaya başlamadan önce, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulundan etik onay alınmıştır (E-95531838-050.99-102913- 30.05.2024 tarih ve 221 sayılı). Araştırmanın uygulanacağı kurumdan resmi yazılı izinler temin edilmiştir. Ayrıca, kullanılan ölçeklerin araştırmada yer alabilmesi için ilgili yazarlarından e-posta aracılığıyla kullanım izinleri alınmıştır. Çalışmaya katılan öğrenci hemşirelere araştırmanın amacı açıklanmış; "Bilgilendirilmiş Onam" ilkesi

doğrultusunda gönüllü katılımları sağlanmış, elde edilen verilerin gizliliği konusunda güvence verilerek "Gizlilik ve Gizliliğin Korunması" ilkesi gözetilmiş ve katılımcıların kararlarına saygı gösterilerek "Özerkliğe Saygı" ilkesi yerine getirilmiştir.

Araştırmanın Güçlülükleri ve Sınırlılıkları

Araştırmanın yalnızca tek bir üniversitede yürütülmesi, farklı hemşirelik eğitim programları arasında karşılaştırma yapılmasına olanak tanınamaması, veri toplama sürecinin belirli bir zaman aralığı ile sınırlandırılmış olması, verilerin aynı yöntemle toplanması ortak yöntem yanlılığını (Common Method Bias) ve çevrim içi veri toplanmasından kaynaklı olası rastgele cevapların verilmesi araştırmanın sınırlılıklarını oluşturmaktadır. Bu bağlamda elde edilen bulgular, araştırmaya katılmayan ya da farklı kurumsal yapılarda eğitim gören hemşirelik öğrencilerine genellenemez.

Bağımlı Değişkenler

Klinik stresör algısı düzeyi puan ortalaması, klinik uygulamalara yönelik tutum düzeyi puan ortalaması ve klinik stresör algısının klinik uygulamalara yönelik tutuma etkisinin anlamlılık düzeyi araştırmanın bağımlı değişkenlerini oluşturmaktadır.

Bağımsız Değişkenler

Yaş, cinsiyet, sınıf, AGNO puanı ve kardeş sayısı bağımsız değişkenleri oluşturmaktadır.

BULGULAR

Tablo 1. Katılımcıların Tanıtıcı Özelliklerinin Dağılımı (n: 188)

Tanıtıcı Özellikler	n	%
Yaş (Yıl±SS)		21,57±1,59
Cinsiyet		
Kadın	127	67,6
Erkek	61	32,4
Sınıfınız		
2. Sınıf	56	29,8
3. Sınıf	74	39,3

AGNO		
2,01-2,50	56	29,8
2,51-3,00	56	29,8
3,01-3,50	49	26
3,51-4,00	27	14,4
Medeni Durum		
Evli	5	2,7
Bekar	183	97,3
Hemşirelik Bölümünü İsteyerek Seçme Durumu		
Evet	117	62,2
Hayır	71	37,8
Hemşirelik Bölümünü Okumaktan Memnuniyet Durumu		
Memnun	125	66,5
Memnun Değil	63	33,5
Gelir Durumu		
Gelir Giderden Fazla	16	8,5
Gelir Gidere Eşit	76	40,4
Gelir Giderden Az	96	51,1
Kardeş Sayısı		
3 veya Daha Az	29	15,4
3'ten Fazla	159	84,6
Herhangi Bir İşte Çalışma Durumu		
Çalışıyor	9	4,8
Çalışmıyor	179	95,2
Yaşanılan Yer		
Öğrenci Yurdu	138	73,4
Aile Evi	50	26,6
Kronik Hastalık Varlığı		

Yok	170	90,4
Farklı Kültürlerden Arkadaş Varlığı		
Var	123	65,4
Yok	65	34,6
Türkçe Dışında Dil Bilme Durumu		
Biliyor	142	75,5
Bilmiyor	46	24,5
Sağlıkla İlişkili Başka Bir Bölüm Okuma Durumu		
Evet	19	10,1
Hayır	169	89,9
Yakın Çevresinde Sağlık Çalışanı Varlığı		
Var	144	76,6
Yok	44	23,4

SS: Standart sapma; AGNO: Ağırlıklı genel not ortalaması

Hemşirelik bölümü öğrencilerinde klinik stresör algısının klinik uygulamalara yönelik tutumlarına etkisinin incelendiği bu araştırmanın bulguları aşağıda yer almaktadır.

Araştırmaya katılan bireylerin yaş ortalamasının $21,57 \pm 1,59$ olduğu ve %67,6'sının kadın olduğu belirlendi. Katılımcıların %39,4'ünün 3. sınıfta öğrenim gördüğü ve %59,6'sının genel not ortalamasının 3 veya daha düşük olduğu saptandı. Katılımcıların %97,32'sinin bekar olduğu %62,2'sinin hemşirelik bölümünü isteyerek seçtiği ve %66,5'inin hemşirelik bölümünü okumaktan memnun olduğu belirlendi. Araştırmaya katılan öğrencilerin %40,4'ünün gelirinin giderine eşit olduğu ve %84,6'sının üç veya daha fazla kardeş sayısına sahip olduğu saptandı. Katılımcıların %95,2'sinin herhangi bir işte çalışmadığı ve %73,4'ünün öğrenci yurdunda kaldığı belirlendi. Araştırmaya katılan öğrencilerin %90,4'ünde kronik hastalık olmadığı ve %65,4'ünün farklı kültürlerden arkadaşlara sahip olduğu saptandı. Katılımcıların %75,5'inin Türkçe dışında farklı bir dil bildiği, %89,9'unun daha önce sağlıkla ilişkili başka bir bölüm okumadığı ve %76,6'sının yakın çevresinde bir sağlık çalışanı olduğu belirlendi.

Tablo 2. Hemşirelik Öğrencilerinin Klinik Stresör Algıları Ölçeği (HÖKSAÖ) ve Hemşirelik Öğrencileri için Klinik Uygulamalara Yönelik Tutum Ölçeği (HÖKUYTÖ) Toplam Puan Ortalamaları (n:188)

	$\bar{x} \pm SS$	Minimum	Maximum
Klinik Ortamdaki Uygunsuz Durumlar	10,65±3,95	6	23
Öğretim Elemanının Uygun Olmayan Davranışları	6,28±2,69	4	16
Öğretim Elemanının Akademik Performansı	6,41±2,77	3	15
Öğretim Elemanının Eğitim-Öğretime İlişkin Tutumu	6,63±2,38	3	15
Öğrencinin Yetersiz Bilgi ve Becerisi	4,95±2,36	3	11
Hemşirelik Bakımı ile İlgili Endişeler	5,12±2,26	3	12
Hemşirelik Öğrencilerinin Klinik Stresör Algıları Ölçeği	40,07±12,69	22	76
Klinik Uygulamalara Yönelik İnanç ve Beklenti	33,94±5,95	13	40
Klinik Uygulamalara Yönelik Olumlu (pozitif) Yaklaşım	21,46±6,94	7	35
Klinik Uygulamalara Yönelik Olumsuz (negatif) Yaklaşım	26,21±6,90	7	35
Kişisel Gelişim	15,82±3,52	4	20
Hemşirelik Öğrencileri için Klinik Uygulamalara Yönelik Tutum Ölçeği	97,45±18,75	56	130

$\bar{x}$: Ortalama değer; SS: Standart sapma

Katılımcıların HÖKSAÖ, HÖKUYTÖ ve alt boyutlarının toplam puan ortalamaları incelendiğinde HÖKSAÖ toplam puan ortalamasının 40,07±12,69 olduğu saptandı. Öğrencilerin HÖKSAÖ alt boyutlarının toplam puan ortalaması incelendiğinde ise klinik ortamdaki uygunsuz durumlarının 10,65±3,95 olduğu öğretim elemanının uygun olmayan davranışlarının 6,28±2,69 olduğu belirlendi. Öğretim elemanının akademik performansının 6,41±2,77 olduğu öğretim elemanının eğitim-öğretime ilişkin tutumunun 6,63±2,38 olduğu öğrencinin yetersiz bilgi ve

becerisinin 4,95±2,36 ve hemşirelik bakımı ile ilgili endişelerinin 5,12±2,26 olduğu belirlendi. Katılımcıların HÖKUYTÖ toplam puan ortalamasının 97,45±18,75 olduğu saptandı. HÖKUYTÖ alt boyutlarının toplam puan ortalaması incelendiğinde ise klinik uygulamalara yönelik inanç ve beklentinin 33,94±5,95 olduğu, klinik uygulamalara yönelik olumlu (pozitif) yaklaşımın 21,46±6,94 olduğu, klinik uygulamalara yönelik olumsuz (negatif) yaklaşımın 26,21±6,90 ve kişisel gelişimin 15,82±3,52 olduğu saptandı

Tablo 3. Katılımcıların Tanıtıcı Özellikleri ile Klinik Stresör Algıları Ölçeği (HÖKSAÖ) ve Hemşirelik Öğrencileri için Klinik Uygulamalara Yönelik Tutum Ölçeği (HÖKUYTÖ) Toplam Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması

	HÖKUYTÖ		HÖKSAÖ	
	$\bar{x} \pm SS$	Test ve p değeri	$\bar{x} \pm SS$	Test ve p değeri
Cinsiyet				
Kadın	97,88±18,75	t:0,461 p:0,646	38,92±12,11	t:-1,816 p:0,071
Erkek	96,54±18,88		42,49±13,62	
Sınıf				
2. Sınıf	104,69±16,91	F:7,059 p:0,001	38,23±10,64	F:1,075 p:0,343
3. Sınıf	96,06±18,34		41,52±13,54	
4.Sınıf	92,22±19,11		40,01±13,36	
AGNO				
2,01-2,50	104,69±16,91	F:2,031 p:0,111	41,80±12,69	F:2,074 p:0,105
2,51-3,00	96,06±18,34		40,33±12,19	
3,01-3,50	92,22±19,11		40,79±12,88	
3,51-4,00	104,85±20,61		34,66±12,64	
Medeni Durum				
Evli	94,60±25,36	t:-,344 p:0,731	51,40±26,35	t:0,984 p:0,380
Bekar	97,53±18,63		39,77±12,11	
Hemşirelik Bölümünü İsteyerek Seçme Durumu				
Evet	101,17±18,12	t:3,599 p:0,001	40,97±13,27	t:1,242 p:0,216
Hayır	91,32±18,28		38,60±11,62	
Hemşirelik Bölümünü Okumaktan Memnuniyet Durumu				
Memnun	102,62±17,27	t:5,766 p:0,001	40,69±12,43	t:0,937 p:0,350
Memnun Değil	87,19±17,41		38,85±13,21	
Gelir Durumu				
Gelir Giderden Fazla	93,31±20,72	F:2,138 p:0,121	41,00±15,14	F:0,177 p:0,838
Gelir Gidere Eşit	100,78±18,29		39,43±11,71	
Gelir Giderden Az	95,50±18,57		40,43±13,12	

3 veya Daha Az	95,24±19,81	t:-,689 p:0,492	37,10±10,49	t:-1,376 p:0,171
3'ten Fazla	97,85±18,59		40,62±13,01	
Herhangi Bir İşte Çalışma Durumu				
Çalışıyor	85,11±25,24	t:-2,040 p:0,043	38,88±14,76	t:-,288 p:0,774
Çalışmıyor	98,07±18,24		40,13±12,63	
Yaşanılan Yer				
Öğrenci Yurdu	97,00±17,67	t:-,491 p:0,625	40,41±12,83	t:0,597 p:0,551
Aile Evi	98,68±21,62		39,16±12,39	
Kronik Hastalık Varlığı				
Var	96,77±20,34	t:-,160 p:0,873	41,00±13,74	t:0,323 p:0,747
Yok	97,52±18,64		39,98±12,62	
Farklı Kültürlerden Arkadaş Varlığı				
Var	98,49±18,78	t:1,050 p:0,295	40,17±13,17	t:0,147 p:0,883
Yok	95,47±18,69		39,98±11,83	
Türkçe Dışında Dil Bilme Durumu				
Biliyor	98,39±18,37	t:1,212 p:0,227	39,76±12,88	t:-,605 p:0,546
Bilmiyor	94,54±19,83		41,06±12,17	
Sağlıkla İlişkili Başka Bir Bölüm Okuma Durumu				
Evet	98,94±22,78	t:0,366 p:0,715	49,05±14,62	t:3,335 p:0,001
Hayır	97,28±18,32		39,07±12,10	
Yakın Çevresinde Sağlık Çalışanı Varlığı				
Var	98,54±18,60	t:1,454 p:0,148	41,05±13,69	t:2,275 p:0,025
Yok	93,86±19,04		36,88±9,65	

$\bar{x}$: Ortalama değer; SS: Standart sapma; F: ANOVA test; t: t: Independent-samples test; AGNO: Ağırlıklı genel not ortalaması

Katılımcıların bazı tanıtıcı özellikleri ile HÖKUYTÖ toplam puan ortalamaları karşılaştırıldığında sınıf (p:0,001), hemşirelik bölümünü isteyerek seçme (p:0,001), hemşirelik bölümünü okumaktan memnuniyet duyma (p:0,001) ve herhangi bir işte çalışma durumu (p:0,043) değişkenleri ile HÖKUYTÖ toplam puan ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olduğu saptandı. Diğer tanıtıcı özelliklere ait değişkenler ile HÖKUYTÖ toplam puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı saptandı (p>0,05; Tablo 3).

Araştırmaya katılan öğrencilerin demografik özellikleri ile HÖKSAÖ toplam puan ortalamaları karşılaştırıldığında sağlık ile ilişkili başka bir bölüm okuma (p:0,001) ve yakın çevresinde sağlık çalışanı bulunma durumu (p:0,025) değişkenleri ile HÖKSAÖ toplam puan ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olduğu saptandı. Diğer tanıtıcı özelliklere ait değişkenler ile HÖKSAÖ toplam puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadı (p>0,05; Tablo 3)

Tablo 4. Katılımcıların HÖKSAÖ ve HÖKUYTÖ Toplam Puan Ortalamaları Arasındaki İlişki

		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1. Hemşirelik Öğrencilerinin Klinik Stresör Algıları Ölçeği (HÖKSAÖ)	r	1											
	p		1										
2. Klinik Ortamdaki Uygunsuz Durumlar	r												
	p	0,000											
3. Öğretim Elemanının Uygun Olmayan Davranışları	r		0,000	1									
	p	0,000											
4. Öğretim Elemanının Akademik Performansı	r		0,000		1								
	p	0,000		0,000									
5. Öğretim Elemanının Eğitim-Öğretime İlişkin Tutumu	r	0,621**	0,000			1							
	p	0,000		0,000	0,000								
6. Öğrencinin Yetersiz Bilgi ve Becerisi	r		0,000				1						
	p	0,000	0,611**	0,000	0,000								
7. Hemşirelik Bakımı ile İlgili Endişeler	r	0,711**	0,000					1					
	p	0,000	-0,122	0,000	0,000	0,001	0,000						
8. Hemşirelik Öğrencileri için Klinik Uygulamalara Yönelik Tutum Ölçeği (HÖKUYTÖ)	r	-0,112	0,096	-0,121		0,017	-0,111		1				
	p	0,125		0,098	0,278		0,131						
9. Klinik Uygulamalara Yönelik İnanç ve Beklenti	r		0,000		-0,118					1			
	p	0,001	0,047	0,001	0,106		0,005		0,000				

10. Klinik Uygulamalara Yönelik Olumlu (pozitif) Yaklaşım	r	0,067	0,517	0,032	0,040					1		
	p	0,360	-0,122	0,660	0,587		0,558	0,000				
11. Klinik Uygulamalara Yönelik Olumsuz (negatif) Yaklaşım	r	-0,122	0,096							1		
	p	0,096	-0,073	0,178	0,159		0,099	0,000				
12. Kişisel Gelişim	r	-0,092	0,320	-0,106	-0,100							1
	p	0,208		0,147	0,173		0,206	0,000		0,000		

**p<0,05; r: Korelasyon katsayısı

HÖKSAÖ ve HÖKUYTÖ toplam puanı ile ölçek alt boyutlarına ilişkin toplam puanlarının arasındaki korelasyon analizine Tablo 4'te yer verildi. HÖKSAÖ ile HÖKUYTÖ toplam puan ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir ilişki bulunmadı (p>0,05; Tablo 4). HÖKSAÖ toplam puan ortalaması ile HÖKUYTÖ ait klinik uygulamalara yönelik inanç ve beklenti alt boyutu toplam puan ortalaması arasında negatif yönde zayıf bir ilişki bulundu

(r:-,236; p:0,001). Ayrıca HÖKUYTÖ ait klinik uygulamalara yönelik inanç ve beklenti alt boyutu ile HÖKSAÖ'ye ait klinik ortamdaki uygunsuz durumlar alt boyutu (r:-0,255; p:0,000), öğretim elemanının uygun olmayan davranışları alt boyutu (r:-0,242; p:0,001) ve hemşirelik bakımı ile ilgili endişeler alt boyutu (r:-0,222; p:0,002) toplam puan ortalaması arasında negatif yönde zayıf bir ilişki bulundu (Tablo 4).

Tablo 5. Hemşirelik Öğrencilerinde Klinik Stresör Algısının Klinik Uygulamalara Yönelik Tutumlarına Etkisi

Değişken	Standart Edilmemiş Katsayılar		Standart Edilmiş Katsayılar	t Değeri	p Değeri
	B	SH			
Sabit	0,070	0,068		1,028	0,305
HÖKSAÖ	-0,138	0,090	-0,112	-1,541	0,125

R:0,112; R²:0,013; F:2,376; p:0,125; Durbin-Watson: 1,797
Bağımsız değişken: Hemşirelik Öğrencilerinin Klinik Stresör Algıları Ölçeği (HÖKSAÖ)
Bağımlı değişken: Hemşirelik Öğrencileri için Klinik Uygulamalara Yönelik Tutum Ölçeği (HÖKUYTÖ)

B: Bağımsız değişken katsayısı; SH: Standart hata; B: Standardize edilmiş regresyon katsayısı; t: Independent-samples test; F: ANOVA test; R: Korelasyon katsayısı; R²:

Determinasyon katsayısı.

TARTIŞMA

Hemşirelik öğrencilerinde klinik stresör algısının klinik uygulamalara yönelik tutumlarına etkisinin incelendiği bu araştırmada öğrencilerin klinik stresör algısının düşük olduğu belirlendi. Bununla birlikte öğrencilerin klinik uygulamalara yönelik yüksek düzeyde olumlu tutum geliştirdiği saptandı (Tablo 2). Klinik stres, hemşirelik öğrencileri için önemli bir sorun teşkil etmektedir. Hemşirelik eğitimi sürecinde, öğrenciler çeşitli stres kaynaklarıyla karşılaşmakta ve bu durum, onların hem akademik başarılarını hem de klinik performanslarını olumsuz etkilemektedir. Klinik uygulama ortamları, hemşirelik öğrencileri için yüksek düzeyde stres yaratan alanlar olarak tanımlanmaktadır (Shin & Hwang, 2020). Özellikle COVID-19 pandemisi döneminde, bu stres seviyeleri daha da artmıştır (Güçlüel & Kendirkiran, 2023). Literatürde hemşirelik öğrencilerinin klinik uygulama sırasında yaşadıkları stresin, profesyonel bilgi ve beceri eksiklikleri, hasta güvenliği kaygıları ve klinik personel ile olan ilişkiler gibi çeşitli faktörlerden kaynaklandığını göstermektedir (Bayraktar, Karabağ Aydın, & Erzincanlı, 2023; Evgin, Çalışkan, & Caner, 2017).

Hemşirelik öğrencilerinin klinik uygulamalara yönelik tutumları, hem mesleki gelişimleri hem de eğitim süreçleri açısından kritik bir öneme sahiptir. Klinik uygulamalar, öğrencilerin teorik bilgilerini pratiğe dökme fırsatı sunarak, mesleki yeterliliklerini artırmakta ve profesyonel kimliklerini şekillendirmektedir. Ancak, bu süreçte öğrencilerin karşılaştığı stres ve kaygı düzeyleri, klinik deneyimlerinin kalitesini etkileyen önemli faktörlerdir (Büyükbayram & Ayık, 2020). Ayrıca, klinik öğrenme ortamının algılanması, hemşirelik öğrencilerinin tutumlarını şekillendirmede hayati bir rol oynamaktadır. Yapılan bir araştırmada öğrenci hemşirelerin akademik öz yeterliliklerinin artmasıyla klinik uygulamalara yönelik olumlu tutumlarının da arttığı belirlenmiştir (Bircan, Ak, & Irmak, 2025). Öte yandan klinik öğrenme ortamlarını olumlu gören öğrencilerin mesleki sorumluluklarına hazırlıklı hissetme olasılıklarının daha yüksek olduğu bulunmuştur (Visiers-Jiménez et al., 2021). Hemşirelik öğrencilerinin klinik ortamlarda karşılaştıkları klinik personelden yetersiz destek alma ve hasta bakımının getirdiği zorluklar da tutumlarını etkilemektedir. Hemşirelik öğrencilerinin yoğun klinik ortamlarda genellikle desteksiz hissettiklerini ve bunun da klinik eğitimlerine ilişkin olumsuz

algılara yol açabileceği saptanmıştır (Mbakaya et al., 2020). Bu araştırmada hemşirelik bölümü 2. sınıf öğrencilerinin klinik uygulama açısından 3. ve 4. sınıfta öğrenim görmekte olan öğrencilere göre daha olumlu tutum sergiledikleri saptandı (Tablo 3). Öte yandan son sınıf hemşirelik öğrencilerinin genç meslektaşlarına kıyasla daha olumlu tutumlara sahip olma eğiliminde oldukları bildirilmiştir (Aragaw, Sinishaw, Daba, & Mekie, 2019). Bu durum klinik ortamlardaki deneyimin öğrencilerin klinik uygulamalara yönelik tutumlarını etkilediğini göstermektedir.

Araştırmada hemşirelik bölümünü isteyerek seçen ve hemşirelik bölümünde öğrenim görmekten memnuniyet duyan öğrencilerin klinik uygulamalara yönelik daha olumlu bir tutum geliştirdiği saptandı (Tablo 3). Yapılan bir araştırmada hemşirelik öğrencilerinin eğitim memnuniyetinin ortalamasının üzerinde olduğu belirlenmiştir (Pakiş Çetin & Çevik, 2024). Bu durum, öğrencilerin mesleğe olan ilgisinin ve bağlılıklarının bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca, kariyer planlama ve kendini izleme konularında incelendiği bir araştırmada, öğrencilerin cinsiyet, bölüm tercihi ve önceki üniversite deneyimlerinin kariyer planlaması üzerindeki etkilerini ortaya koymaktadır (Bana & Özek, 2023). Öte yandan hemşirelik öğrencilerinin uygulama alanlarında yaşadıkları stresin yüksek olduğu bildirilmiştir (Ergin, Kaya, & Çetin, 2018). Ancak isteyerek seçilen bir bölümde eğitim gören öğrencilerin, bu stresle başa çıkma becerilerinin daha gelişmiş olduğu ve klinik uygulamalara karşı daha az kaygı duydukları gözlemlenmiştir. Bu durum, öğrencilerin öz yeterlik algılarının yüksek olmasının bir sonucu olarak değerlendirilmektedir (Okuroğlu, 2022).

Araştırmada sağlık ile ilişkili başka bir bölüm okuyan ve yakın çevresinde sağlık çalışanı olanlarda daha fazla klinik stres yaşandığı belirlendi (Tablo 3). Sağlık alanlarında eğitim sürecindeki stres, hem öğrencileri hem de eğitimcileri önemli ölçüde etkiler. Yoğun müfredatlara sahip sağlık programları öğrenciler arasında yüksek stres seviyelerine neden olur (Agrawal, Baghel, Patidar, & Akhane, 2023). Özellikle COVID-19'un getirdiği zorluklar, sağlık çalışanlarının uyku kalitesini de olumsuz etkilemiştir; vardiyalı çalışanların stres düzeylerinin arttığı ve uyku kalitelerinin düştüğü gözlemlenmiştir (Jahrami et al., 2020). Literatür araştırmaları bu araştırmanın bulgularını

destekler niteliktedir.

Bu araştırmada klinik stres algısı ile klinik uygulamalara yönelik tutum arasında anlamlı bir fark olmadığı saptandı. Ancak klinik stres algısı, klinik ortamdaki uygunsuz durumlar, öğretim elemanının uygun olmayan davranışları ve hemşirelik bakımı ile ilgili endişe düzeyinin artması ile klinik uygulamalara yönelik inanç ve beklenti düzeyinin azaldığı belirlendi (Tablo 4). Literatür araştırmaları incelendiğinde ise hemşirelik bölümünde öğrenim gören bireylerin klinik uygulamalara yönelik tutumları arttıkça algılanan stres, stresle baş etme düzeyi ve biyo-psiko-sosyal yanıtın azaldığı belirlenmiştir (Öner, Erol, Özbay, & Dinç, 2025). Benzer şekilde klinik uygulama sırasında artan stres seviyelerinin hemşirelik öğrencileri arasında daha yüksek tükenmişlik dereceleri ile ilişkili olduğu bildirilmiştir (Shin & Hwang, 2020). Bununla birlikte öğrenci beklentilerinin açıkça iletildiği ve öğrencilerin kendilerini güçlü hissettikleri destekleyici bir klinik ortam yaratmanın stresi önemli ölçüde azaltabileceği vurgulanmıştır (Blomberg et al., 2014). Ayrıca bu araştırmada öğrenci hemşirelerde algılanan stres düzeyinin klinik uygulamalara yönelik tutumlarını istatistiksel açıdan etkilemediği saptandı (Tablo 5). Bununla birlikte akademik, klinik uygulama ve sosyal çevre hemşirelik öğrencilerinde üç ana stres kaynağı olarak sıkça bildirilmiştir. Klinik uygulama, özellikle stresin önemli bir bileşeni olarak öne çıkar ve bu etki kültürel olarak da farklılık gösterebilir (Bodys-Cupak, Ścisło, & Kózka, 2022). Klinik uygulama deneyimlerindeki olumsuzluklar, stresle ilişkili kaygı ve tükenmişlik duygularını artırabilir. Bu durum simülasyon, akran mentörlüğü ve farkındalık (mindfulness) programları gibi müdahalelerle hafifletilebilir (Li et al., 2024). Stres, hemşirelerin iş performansını ve hasta bakım kalitesini doğrudan etkilemektedir. Hemşirelerin yüksek stres seviyeleri, tükenmişlik, iş memnuniyetsizliği ve hasta bakımında hatalara yol açabilir (Labrague, McEnroe-Petite, Amri, Fronda, & Obeidat, 2017). Bu nedenle, hemşirelik eğitiminde stres yönetimi ve destekleyici programların uygulanması önemlidir. Hemşirelik öğrencilerinde ilk klinik uygulamalarında mentörlük uygulamasının yapılması stres düzeyini azalttığını göstermektedir (Sü, Özlük, & Demirören, 2018). Bu tür destekleyici yaklaşımlar, hemşirelerin stresle başa çıkma becerilerini geliştirmelerine yardımcı olabilir.

SONUÇ

Araştırmada hemşirelik öğrencilerinde klinik stres ile klinik uygulamalara yönelik tutum arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olmadığı belirlendi. Bununla birlikte hemşirelik öğrencilerinin klinik stres algısının düşük olduğu ve klinik uygulamalara yönelik olumlu tutum geliştirdiği saptandı. Hemşirelik bölümünü isteyerek seçen ve hemşirelik bölümünde öğrenim görmekten memnuniyet duyan öğrencilerin klinik uygulamalara yönelik daha olumlu tutumlarının olduğu saptandı. Bu durumda hemşirelik mesleğinin öğrencilerde manevi doyum sağladığı söylenebilir. Ayrıca klinik ortamdaki uygunsuz durumların, öğretim elemanının uygun olmayan davranışları ve hemşirelik bakımı ile ilgili endişelerin artması öğrencilerin klinik uygulamalara yönelik inanç ve beklentilerini azaltmıştır. Hemşirelik bölümü öğrencilerinin klinik stres algısı ve klinik uygulamalara yönelik tutumlarının nitel ve nicel araştırmalarda daha kapsamlı ele alınması önerilmektedir.

YAZARLIK KATKISI

Fikir: RD; Tasarım/Dizayn: ABÖ, SG, GÇ; Denetleme: RD, ABÖ; Veri toplanması ve/veya işlemesi: RD, ABÖ, SG, GÇ; Analiz ve/veya yorum: RD; Literatür Taraması: ABÖ, SG, GÇ; Yazıyı yazan: RD, ABÖ, SG, GÇ; Eleştirel inceleme: RD, ABÖ

ÇIKAR ÇATIŞMASI

Yazarlar tarafından çıkar çatışması bildirilmemiştir.

FİNANSAL DESTEK

Bu araştırma TÜBİTAK 2209-A projesi kapsamında 2023 yılı 2. Dönemde desteklenmiştir.

TEŞEKKÜR

Araştırmamızı destekleyen TÜBİTAK'a ve araştırmaya katılan hemşirelik bölümü öğrencilerine teşekkür ederiz.

ETİK BEYAN

Bu araştırma için Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulundan etik onay alınmıştır (E-95531838-050.99-102913- 30.05.2024 tarih ve 221 sayılı).

KAYNAKLAR

- Agrawal, R., Baghel, A. S., Patidar, H., & Akhane, P. (2023). Psychological Impact of COVID-19 Pandemic on Medical Students of Madhya Pradesh, India. *SVU-International Journal of Medical Sciences*, 6(1), 79-88. doi:10.21608/svuijm.2022.145271.1324
- Aragaw, Y., Sinishaw, W., Daba, W., & Mekie, M. (2019). Attitude of Nursing and Midwifery Students Towards Clinical Practice and Its Associated Factors in Northwest Ethiopia: A Cross-Sectional Study. *BMC Research Notes*, 12(1). doi:10.1186/s13104-019-4230-3
- Aydın, M., Erdöl, H., Görgöz, M., & Aksu, E. F. (2022). Turkish validity and reliability study of "Nursing Students' perceptions of Clinical Stressors Scale". *Nurse Education in Practice*, 64, 103440.
- Bana, P. E., & Özek, H. (2023). Kariyer Planlama ve Kendini İzleme Açısından Üniversite Öğrencilerinin Karşılaştırılması Üzerine Bir Araştırma. *International Journal of Management Economics and Business*. doi:10.17130/ijmeb.1206728
- Bayraktar, D., Karabağ Aydın, A., & Erzincanlı, S. (2023). Hemşirelik Öğrencilerinin Stres Kaynakları ile Algıladıkları Sosyal Destek Arasındaki İlişki. *Ordu Üniversitesi Hemşirelik Çalışmaları Dergisi*, 6(3), 681-693. doi:10.38108/ouhcd.1117081
- Bayülgen, M. Y., & Uysal, D. A. Hemşirelik Öğrencileri için Klinik Uygulamalara Yönelik Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi. *Avrasya Sağlık Bilimleri Dergisi*, 5(2), 1-9.
- Bircan Ö, Ak B, Irmak B. Hemşirelik öğrencilerinin akademik öz yeterlilik, klinik karar verme düzeyi ve klinik uygulamalara yönelik tutumları. *Sağlık ve Hemşirelik Yönetimi Dergisi*. 2025;12(1):117-129. doi:10.54304/SHYD.2025.58966
- Blomberg, K., Bisholt, B., Engström, A. K., Ohlsson, U., Sundler, A. J., & Gustafsson, M. (2014). Swedish Nursing Students' Experience of Stress During Clinical Practice in Relation to Clinical Setting Characteristics and the Organisation of the Clinical Education. *Journal of clinical nursing*, 23(15-16), 2264-2271. doi:10.1111/jocn.12506
- Bodys-Cupak, I., Ścisło, L., & Kózka, M. (2022). Psychosocial Determinants of Stress Perceived Among Polish Nursing Students During Their Education in Clinical Practice. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(6), 3410. doi:10.3390/ijerph19063410
- Büyükbayram, Z., & Ayik, D. B. (2020). Determination of Nursing Students' Stress Levels Related to Nursing Education. *Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 4(2), 90-99. doi:10.46237/amusbfd.562097
- Ergin, E., Kaya, K. Ç., & Çetin, S. (2018). Investigation of Nursing Students' Perception of Stress and Coping Behaviours of Stress Regarding Education. *Journal of Education and Research in Nursing*. doi:10.5222/head.2018.016
- Evgin, D., Çalışkan, Z., & Caner, N. (2017). Sağlık Yüksekokulu Hemşirelik Bölümü Öğrencilerinin Klinik Uygulama Öncesi Kaygı Düzeyleri ve Stresle Başa Çıkma Tarzları. *SdÜ Sağlık Bilimleri Dergisi*. doi:10.22312/sdusbed.280540
- Güçlüel, Y., & Kendirkiran, G. (2023). Investigation of Perceived Stress and Methods of Collecting Stress in Nursing Students Entering Hospital Period During the COVID-19 Pandemic Period. *Journal of Higher Education and Science*, 13(2), 235-244. doi:10.5961/higheredusci.1203920
- Güler, S., Emre, N. Y., Ay, B., & Bulut, H. (2024). Hemşirelik öğrencilerinin etkili bir klinik eğitmenin özelliklerine ilişkin görüşleri. *Sağlık Akademisyenleri Dergisi*, 11(2), 255-265. doi:https://doi.org/10.52880/sagakaderg.1399307
- Jahrami, H., BaHammam, A. S., Algahtani, H. M., Ebrahim, A. H., Faris, M. E., AlEid, K., . . . Hasan, Z. (2020). The Examination of Sleep Quality for Frontline Healthcare Workers During the Outbreak of COVID-19. *Sleep and Breathing*, 25(1), 503-511. doi:10.1007/s11325-020-02135-9
- Jonsén, E., Melender, H.-L., & Hilli, Y. (2013). Finnish and Swedish nursing students' experiences of their first clinical practice placement—A qualitative study. *Nurse education today*, 33(3), 297-302.
- Karaca, A., Yıldırım, N. A., Handan, Açıkgöz, F., & Akkuş, D. (2015). Hemşirelik Öğrencileri İçin Algılanan Stres, Biyo-psiko-sosyal Cevap ve Stresle Başetme Davranışları Ölçeklerinin Türkçe'ye Uyarlanması. *Journal of Psychiatric Nursing/Psikiyatri Hemşireleri Dernegi*, 6(1).
- Labrague, L. J., McEnroe-Petitte, D. M., Amri, M. A., Fronda, D. C., & Obeidat, A. A. (2017). An Integrative Review on Coping Skills in Nursing Students: Implications for Policymaking. *inr*.12393
- Li, F., Zeng, Y., Fu, Y., Wang, Y., Lin, T., Deng, Q., & Li, J. (2024). Stressors and Coping Styles of Nursing Students in the Middle Period of Clinical Practicum: A Qualitative Study. *BMC nursing*, 23(1). doi:10.1186/s12912-024-02063-z
- Mbakaya, B. C., Kalembo, F. W., Zgambo, M., Konyani, A., Lungu, F., Tveit, B., Bvumbwe, T. (2020). Nursing and Midwifery Students' Experiences and Perception of Their Clinical Learning Environment in Malawi: A Mixed-Method Study. *BMC nursing*, 19(1). doi:10.1186/s12912-020-00480-4
- Melincavage, S. M. (2011). Student nurses' experiences of anxiety in the clinical setting. *Nurse education today*, 31(8), 785-789.
- Okuroğlu, G. K. (2022). The Relationship Between Nursing Students' Self-Efficacy Regarding Their Clinical Performance With Their Academic Self-Efficacy and Academic Achievement: Descriptive Study. *Türkiye Klinikleri Journal of Nursing Sciences*, 14(1), 125-131. doi:10.5336/nurses.2021-83326
- Öner U, Erol A, Özbay H, Dinç M. Hemşirelik öğrencilerinin klinik uygulamalara yönelik tutumlarının algılanan stres, biyo-psiko-sosyal yanıt ve stresle baş etme davranışlarına etkisi. *Sağlık ve Hemşirelik Yönetimi Dergisi*. 2025;12(2):259-268.

- öğrencilerinin klinik uygulama deneyimlerini etkileyen faktörler: sistematik derleme. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 9(2), 124-145.
- Pakış Çetin, S., & Çevik, K. (2024). Hemşirelik Öğrencilerinin Akademik Memnuniyet ve Eğitim-Öğretim Memnuniyet Düzeylerinin Belirlenmesi. *Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 8(2), 143-156. doi:10.46237/amusbfd.1243934
- Peixoto, T., & Peixoto, N. (2017). Critical thinking of nursing students in clinical teaching: an integrative review. *Rev Enferm Referência*, 13, 125-138.
- Pulido-Martos, M., Augusto-Landa, J. M., & Lopez-Zafra, E. (2012). Sources of stress in nursing students: a systematic review of quantitative studies. *International Nursing Review*, 59(1), 15-25.
- Rafati, F., Sharif Nia, H., Khoshnood, Z., & Allen, K.-A. (2021). Development and psychometric testing of nursing students' perceptions of clinical stressors scale: an instrument design study. *BMC psychiatry*, 21, 1-10.
- Sendir, M., & Acaroglu, R. (2008). Reliability and validity of Turkish version of clinical stress questionnaire. *Nurse education today*, 28(6), 737-743.
- Shin, S., & Hwang, E. (2020). The Effects of Clinical Practice Stress and Resilience on Nursing Students' Academic Burnout. *Korean Medical Education Review*, 22(2), 115-121. doi:10.17496/kmer.2020.22.2.115
- Sü, S., Özlük, B., & Demirören, N. (2018). Effects of Mentoring in Reducing Clinical Stress Levels of Nursing Students During Experiences in Their First Clinical Practice<p>Hemşirelik Öğrencilerinin İlk Klinik Uygulamada Deneyimledikleri Stres Düzeylerini Azaltmada Mentorluk Uygulamasının Etkisi. *Journal of Human Sciences*, 15(1), 280. doi:10.14687/jhs.v15i1.4873
- Taşdelen, S., & Zaybak, A. (2013). Hemşirelik öğrencilerinin ilk klinik deneyim sırasındaki stres düzeylerinin incelenmesi. *Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi*, 21(2), 101-106.
- Visiers-Jiménez, L., Suikkala, A., Salminen, L., Leino-Kilpi, H., Löyttyniemi, E., Henriques, M. A., Kajander-Unkuri, S. (2021). Clinical Learning Environment and Graduating Nursing Students' Competence: A Multi-country Cross-sectional Study. *Nursing and Health Sciences*, 23(2), 398-410. doi:10.1111/nhs.12819
- Zengin, N. (2010). Sağlık Yüksekokulu Öğrencilerinde Öz-Etkililik-Yeterlilik Algısı Ve Klinik Uygulamada Yaşanılan Stresle İlişkisinin İncelenmesi. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 10(1), 49-57.
- Zengin, N., Pınar, R., Akinci, A. C., & Yildiz, H. (2014). Psychometric properties of the self-efficacy for clinical evaluation scale in Turkish nursing students. *Journal of clinical nursing*, 23(7-8), 976-984.